

KAZUS – KOMITET PRAW CZŁOWIEKA

B. Fijałkowska przeciwko Polsce, skarga nr 1061/2002

Autorem zawiadomienia jest pani Bożena Fijałkowska, obywatelka polska, obecnie mieszkająca w Toruniu. Skarży się na to, że jest ofiarą naruszenia przez Polskę art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich Politycznych. Wydaje się, że sprawa dotyczy także kwestii wynikających z art. 9 i 14 Paktu. Wnosząca zawiadomienie nie jest reprezentowana przez pełnomocnika.

Okoliczności faktyczne

2.1 Autorka cierpi na schizofrenię paranoidalną od 1986 r. Dnia 12 lutego 1998 r. została przyjęta do Wojewódzkiego Ośrodka Lecznictwa Psychiatrycznego (zwanego dalej „zakład psychiatryczny”) w Toruniu. Została tam przyjęta postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 5 lutego 1998 r. na podstawie art. 29 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

2.2 Dnia 29 kwietnia 1998 r. autorce wydano przepustkę na opuszczenie ośrodka psychiatrycznego, ale kontynuowała leczenie jako pacjent zewnętrzny; leczenie zostało zakończone 22 lipca 1998 r.

2.3 Dnia 1 czerwca 1998 r. autorka udała się do sekretariatu sądu w celu zapoznania się z aktami i zażądała sporządzenia kopii protokołu rozprawy oraz postanowienia z dnia 5 lutego 1998 r. W ośrodku psychiatrycznym dnia 18 czerwca 1998 r. otrzymała kopię postanowienia. Dnia 24 czerwca 1998 r. złożyła odwołanie od postanowienia Sądu Rejonowego w Toruniu z dnia 5 lutego 1995 r. Dnia 26 czerwca 1998 r. Sąd Okręgowy oddalił jej wniosek z powodu nie dotrzymania przez nią ustawowego terminu złożenia apelacji.¹

2.4 Dnia 1 lipca 1998 r. autorka złożyła wniosek do Sądu Okręgowego o przywrócenie jej terminu do złożenia apelacji. Dnia 16 września 1998 r. Sąd Okręgowy odrzucił jej wniosek. Dnia 19 października 1998 r. Sąd Wojewódzki w Toruniu podobnie oddalił zażalenie autorki na postanowienie Sądu Okręgowego. Postanowienie Sądu Wojewódzkiego zawierało pouczenie dotyczące sposobu wniesienia apelacji do Sądu Najwyższego.

2.5 Dnia 24 listopada 1998 r., w następstwie postanowienia Sądu Wojewódzkiego z dnia 20 października 1998 r., autorce przyznano adwokata z urzędu w celu przygotowania kasacji do Sądu Najwyższego. Dnia 21 kwietnia 1999 r. Sąd Najwyższy oddalił kasację.

2.6 Z powodu braku właściwości dnia 1 września 1999 r. Sąd Najwyższy oddalił wniosek autorki o orzeczenie zgodności ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z Konstytucją RP.

Skarga

3 Autorka twierdzi, iż przyjęcie jej do szpitala psychiatrycznego wbrew jej woli stanowiło naruszenie art. 7 Paktu. W szczególności twierdzi ona, że przepisy ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, na podstawie których podjęta została decyzja o doprowadzeniu jej do szpitala w celu przyjęcia, są niezgodne z art. 7 Paktu. Ponadto, według

¹ Według postanowienia Sądu Okręgowego z 26 czerwca 1998 r. termin ustawowy upływał 26 lutego 1998 r.

autorki, podczas jej pobytu w szpitalu wbrew jej woli poddano ją okrutnemu, nieludzkiemu bądź poniżającemu traktowaniu.

Stanowisko Rządu ws. dopuszczalności i meritum sprawy oraz uwagi autorki do niego

4.1 W piśmie z dnia 11 września 2002 r. Państwo-Strona przedłożyło, iż zawiadomienie jest niedopuszczalne z powodu niewyczerpania środków krajowych. Rząd argumentował, że autorka mogła wnieść skargę konstytucyjną na podstawie art. 79 ust. 1² nowej Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997. Twierdzenie skarżącej, iż przetrzymywanie jej w zakładzie psychiatrycznym bez jej zgody stanowiło okrutne, nieludzkie i poniżającego traktowanie, mogło zostać rozpatrzone w kategorii naruszenia praw gwarantowanych przez art. 39, 40 i 41³ Konstytucji. Tego typu skarga mogłaby spowodować zbadanie konstytucyjności art. 29⁴ ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z 1994 r.

4.2 W uwagach dotyczących meritum sprawy, a w szczególności rzekomego naruszenia art. 7, Państwo-Strona zauważyło, iż autorka nie skarży się na złe traktowanie podczas jej przymusowej hospitalizacji, stwierdziła jedynie, że sądowy nakaz przyjęcia do zakładu psychiatrycznego bez jej zgody sam w sobie stanowił naruszenie art. 7.

4.3 Państwo-Strona uznało zawiadomienie za „oczywiście bezzasadne” oraz zauważyło, iż dnia 17 grudnia 1997 r., na podstawie art. 29 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, siostra autorki wystąpiła do Sądu Okręgowego w Toruniu z wnioskiem o umieszczenie jej w zakładzie psychiatrycznym, gdyż cierpiała ona na schizofrenię. Poprzednio była ona hospitalizowana od 29 listopada 1996 r. do 18 lutego 1997 r., kiedy to jej choroba została opanowana. Jednakże, kilka dni po zwolnieniu ze szpitala jej zdrowie uległo pogorszeniu, gdyż przestała zażywać lekarstwa. Jednocześnie stała się agresywna. Na poparcie swojego wniosku siostra autorki przedłożyła zaświadczenie medyczne wydane przez psychiatrę, który stwierdził, iż w przypadku, gdyby autorka nie została umieszczona w szpitalu psychiatrycznym, jej zdrowie psychiczne uległoby poważnemu pogorszeniu. Potwierdził również fakt, iż umieszczenie jej w szpitalu przyczyni się do poprawy jej zdrowia.

4.4 Mając na celu potwierdzenie dowodu przedstawionego przez siostrę autorki dnia 17 grudnia 1997 r. Sąd Okręgowy w Toruniu wydał postanowienie o niezależnym zbadaniu autorki. Dnia 22 grudnia 1997 r. wyznaczony przez sąd biegły sądowy w zakresie medycyny poinformował sąd, iż autorka nie stawiała się na wyznaczone badanie. Tego samego dnia sąd

² Artykuł ten stanowi, iż „Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.”

³ Artykuł 39 stanowi, iż „Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.” Artykuł 40 stanowi, iż „Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.” Artykuł 41 stanowi, iż „1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.”

⁴ Artykuł 29 stanowi, iż „1. Do szpitala psychiatrycznego może być również przyjęta, bez zgody wymaganej w art. 22, osoba chora psychicznie: 1) której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego, bądź 2) która jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a uzasadnione jest przewidywanie, że leczenie w szpitalu psychiatrycznym przyniesie poprawę jej stanu zdrowia.”

nakazał autorce stawić się na badanie w dniu 30 grudnia 1997 r. Autorka ponownie zignorowała wezwanie. Sąd wyznaczył kolejne badanie psychiatryczne na dzień 12 stycznia 1998 r., na które autorka została doprowadzona pod eskortą policji.

4.5 Biegły, który przeprowadził badanie, doszedł do wniosku, iż autorka wymagała leczenia w zakładzie psychiatrycznym. Dnia 5 lutego 1998 r. na podstawie powyższego dowodu Sąd Okręgowy w Toruniu zarządził zatrzymanie autorki. Autorka nie stawiała się w sądzie. W związku z powyższym Państwo-Strona argumentowało, że istniały poważne podstawy do poddania autorki przymusowemu leczeniu oraz że decyzja została podjęta zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa polskiego. W konkluzji stwierdziło, iż autorka nie przedstawiła żadnych wiarygodnych argumentów na poparcie swoich wniosków odnośnie rzekomo okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania.

4.6 Dnia 30 stycznia 2003 r. autorka ponowiła swoje wcześniejsze żądania oraz stwierdziła, iż wyczerpała wszystkie dostępne środki krajowe.

Dodatkowa argumentacja Państwa-Strony

5. Pismem z dnia 16 grudnia 2003 r., w następstwie wniosku Sekretariatu o dalsze wyjaśnienie okoliczności sprawy, Państwo-Strona przedłożyło następujące informacje w sprawie zastępstwa prawnego autorki: autorka nie wnosila do sądu o przyznanie jej pomocy prawnej do chwili, kiedy Sąd Okręgowy w Toruniu odrzucił jej wniosek o przywrócenie jej terminu do złożenia apelacji od postanowienia Sądu Rejonowego. Dnia 20 października 1998 r. sąd przychylił się do jej wniosku, w wyniku czego dnia 24 listopada 1998 r. Okręgowa Rada Adwokacka przyznała autorce adwokata. Państwo-Strona argumentowało, że zastępstwo procesowe nie jest obligatoryjne oraz że autorka, „jako osoba mająca pełną zdolność prawną, może sama skutecznie bronić swojej sprawy przed sądami.” W tym kontekście, odniosło się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1999 r., w którym sąd stwierdził, iż mając na uwadze okoliczności niniejszej sprawy, adwokat nie był potrzebny, jako że autorka „posiadała pełną zdolność prawną”, a „choroba psychiczna nie jest jednoznaczna z brakiem zdolności prawnej”.